

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ATSISKAITYMŲ GRYNAISIAIS PINIGAIS RIBOJIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO, LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 6.929
STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO, LIETUVOS RESPUBLIKOS
ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 224 IR 259¹ STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO IR PAPILDYMO 173²³ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO**

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Projektų rengimą paskatinusios priežastys.

1.1. Dabartinis teisinis reglamentavimas įteisina praktiškai neribotus asmenų tarpusavio atsiskaitymus, kitus mokėjimus pagal sandorius grynaisiais pinigais, ko pasekoje asmenys, pasinaudodami šia teisine galimybe, turi *palankias sąlygas vykdyti neskaidrią ūkinę-komercinę veiklą* (dalyvauti „šešėlinėje ekonomikoje“), tokiu būdu: (a) slėpdami pajamas, (b) išvengdami jų veiklos kontrolės ir (c) atitinkamų mokestinių prievolių vykdymo, (d) vykdydami tradicinę kriminalinę (pvz., prekiaudami narkotinėmis medžiagomis, ginklais, versdamiesi kontrabanda) ar kitokią neteisėtą veiklą.

1.2. Pažymėtina, kad net tais atvejais, kai asmenys nesiekia neteisėtų (nusikalstamų) tikslų ir veikia sąžiningai, atsiskaitymas didelėmis grynųjų pinigų sumomis yra *nesaugus*, nes sukuria patrauklias sąlygas nusikalstamiems trečiųjų asmenų ketinimams (pvz., apiplėšimo tikslu).

1.3. Siekiant sumažinti šešėlinės ekonomikos mastus, tikslinga teisiškai apriboti vieną iš „šešėlinės ekonomikos“ egzistavimo sąlygų – atsiskaitymus, kitus mokėjimus pagal sandorius grynaisiais pinigais.

Siekdama užtikrinti asmenų veiklos skaidrumą ir saugumą bei atsižvelgdama į Komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti posėdžio, įvykusio Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijoje 2013-06-11, sprendimą „pritarti pateiktiems siūlymams dėl grynųjų pinigų ribojimo“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija parengė šiuos atitinkamų Lietuvos Respublikos įstatymų pataisų projektus: (a) Lietuvos Respublikos atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įstatymo projektą; (b) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.929 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą; (c) Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 ir 259¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo 173²³ straipsniu įstatymo projektą.

2. Projektų tikslai ir uždaviniai.

Tikslas – mažinti „šešėlinę ekonomiką“; didinti kontrolės efektyvumą ir galimai neteisėtų sandorių atsekamumą; didinti įmonių finansinę drausmę, finansinių operacijų skaidrumą ir patikimumą; mažinti galimybes išvengti ar sumažinti mokesines prievoles; užtikrinti atsiskaitymų saugumą.

3. Kaip šiuo metu yra teisiškai reglamentuojami įstatymų projektuose aptarti klausimai.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.929 straipsnyje yra numatyta, kad: (a) „atsiskaitymai dalyvaujant fiziniams asmenims, kurie nesiverčia ūkine komercine veikla, gali būti atliekami *grynaisiais pinigais, neribojant sumos*, arba negrynaisiais pinigais“; (b) „atsiskaitymai tarp juridinių asmenų, taip pat atsiskaitymai dalyvaujant fiziniams asmenims, užsiimantiems ūkine komercine veikla, vykdomi negrynaisiais pinigais, o įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka - *ir grynaisiais pinigais*“; (c) „atsiskaitymas negrynaisiais pinigais atliekamas *per bankus*“.

4. Kokios numatomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, naujai reglamentuotų klausimų teigiamos savybės ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

4.1. Projektais *siūloma įteisinti šiuos apribojimus* asmenims atsiskaityti grynaisiais pinigais: (a) draudžiama atsiskaityti grynujų pinigų sumomis, viršijančiomis *15,000 eurų*, kai tarpusavyje atsiskaito fiziniai asmenys, nesiverčiantys komercine ar ūkine veikla; (b) draudžiama atsiskaityti grynujų pinigų sumomis, viršijančiomis *5,000 eurų*, kai bent viena tarpusavyje atsiskaitančia šalimi yra juridinis asmuo arba fizinis asmuo, besiverčiantis komercine ar ūkine veikla; (c) numatoma *administracinė atsakomybė* už atsiskaitymų, kitų mokėjimų grynaisiais pinigais tvarkos pažeidimą.

Apribojimų *didžių pasirinkimo argumentai*: (a) 5,000 eurų suma nustatoma, atsižvelgiant į tai, kad ES valstybės narės, įteisinusios atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimą, yra nustačiusios skirtingas ribotinas atsiskaitymams naudojamų grynujų pinigų sumas, jų vidurkis – 3,000 eurų suma, todėl projekte nustatytoji 5,000 eurų suma, kaip gerokai viršijanti ES valstybėse įteisintų analogiškų apribojimų vidurkį (3,000 eurų), turėtų būti optimali Lietuvos valstybei; (b) 15,000 eurų suma nustatoma, atsižvelgiant į tai, kad fiziniai asmenys, nesiverčiantys komercine ar ūkine veikla, nėra profesionalūs rinkos dalyviai, o jų tarpusavio atsiskaitymai didelėmis grynujų pinigų sumomis laikytini išimtiniais atvejais.

4.2. *Sąvoka* „atsiskaitymai, taip pat bet kokie kiti mokėjimai pagal sandorį“ *apima bet kokias pinigų mokėjimo pagal sandorį formas* (tiek atsiskaitymus pagal sandorius, tiek ir bet kokius kitus mokėjimus pagal sandorius), tokiu būdu užkertant kelią nesąžiningiems asmenims „apeiti“

projektais įteisinamus ribojimus atsiskaityti grynaisiais pinigais (pvz., teigiant, kad, esą, sumokamos pagal sandorį sumos nelaikytinos atsiskaitymu pagal sandorį, todėl joms, esą, neturi būti taikomi atitinkami apribojimai).

4.3. Klientas gali būti identifikuotas įvairiais būdais (ne tik raštu), todėl Lietuvos Respublikos atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įstatymo *projekte vartojama abstraktesnė formuluotė*, paimta iš Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo („nustačius kliento tapatybę“), o ne tokia, kuri vartojama atitinkamuose Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsniuose („kliento raštu nurodyti duomenys, leidžiantys identifikuoti asmenį“).

4.4. Šis apribojimas atsiskaitymui ar kitiems mokėjimams bus taikomas nepriklausomai nuo to, keliomis operacijomis bus atsiskaitoma pagal sandorį: tai yra, priėmus projektus, nebus galima atsiskaityti grynaisiais pinigais, jei pagal vieną sandorį bus atsiskaitoma grynaisiais pinigais keliais tarpiniais atsiskaitymais, kiekvieną kartą formaliai nesiekiant 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) sumos, tačiau bendroje kelių atsiskaitymų (kitų mokėjimų) sumoje viršijus 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) sumą.

4.5. Šis apribojimas netaikomas atvejams, kai asmenys atsiskaito ar atlieka kitus mokėjimus grynaisiais pinigais per bankus ir kitus mokėjimo paslaugų teikėjus (pvz., valiutos keityklose keičia grynuosius pinigus; įneša grynuosius pinigus į pinigus priimančius bankomatus), jeigu tokių operacijų metu yra nustatoma kliento tapatybė.

Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais galės būti atliekami per pakankamai platų institucijų ratą (kredito įstaigas, elektroninių pinigų įstaigas, mokėjimo įstaigas, pašto pinigų persiuntimo sistemų (žiro) įstaigas, kitas institucijas, išvardytas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 6 straipsnyje), kas sudaro pakankamas sąlygas šioms institucijoms konkuruoti tarpusavyje, o tuo pačiu – ir mažinti įkainius už teikiamas paslaugas.

4.6. Lietuvos Respublikos atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įstatymo projekte nustatoma, kad *asmeniui gali būti netaikoma atsakomybė* už atsiskaitymų, kitų mokėjimų grynaisiais pinigais tvarkos pažeidimą, jeigu atsiskaitymai, taip pat bet kokie kiti mokėjimai tarp asmenų negrynaisiais pinigais negali įvykti dėl to, kad atsiskaitymų ar mokėjimų vietoje mokėjimo paslaugų teikėjai neteikia savo paslaugų, jeigu apie tai Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nustatyta tvarka informuotas mokesčių administratorius.

Siūlomos išimties (atsiskaitymų grynaisiais pinigais, neribojant sumos) įteisinimo priežastis yra ta, kad asmenims draudžiama atsiskaityti grynujų pinigų sumomis, viršijančiomis atitinkamai 5,000 ir 15,000 eurų ir tokiu atveju šie asmenys gali atsiskaityti tik per trečiąją asmenį

(mokėjimo paslaugų teikėją). Tačiau jeigu (a) trečiasis asmuo (mokėjimo paslaugų teikėjas) dėl atitinkamų priežasčių asmenų tarpusavio atsiskaitymų (ar kitų mokėjimų) vietoje savo paslaugų neteikia, o (b) asmenys pagal sandorius privalo atsiskaityti nedelsiant ir (c) jie apie tai informuoja Valstybinę mokesčių inspekciją, šiomis aplinkybėmis asmenys įgyja teisę atsiskaityti grynaisiais pinigais, neribojant grynujų pinigų sumos.

Pažymėtina, kad priežastys, dėl kurių mokėjimo paslaugų teikėjai atitinkamoje vietoje neteikia savo paslaugų, gali būti įvairiausios: (a) mokėjimo paslaugų teikėjai apskritai neteikia savo paslaugų atitinkamoje vietoje (pvz., kaimiškoje vietovėje), (b) teikia paslaugas tik darbo dienomis (pvz., automobilių turgavietėje), o atsiskaitymai atliekami poilsio dieną (šeštadienį); (c) yra laikinai sutrikusios (sutrikdytos) mokėjimo paslaugų teikimo procedūros (pvz., dėl mokėjimo paslaugų teikėjo vykdomų elektroninių atsiskaitymų sistemos tobulinimo darbų, dėl neteisėtų programišių veiksmų sutrikdyta elektroninių atsiskaitymų sistema); (d) kita.

Principinės informavimo tvarkos nuostatos būtų šios: (a) asmenys neturi objektyvių galimybių konkrečioje situacijoje atsiskaityti negrynaisiais pinigais, nes asmenų buvimo vietoje mokėjimo paslaugų teikėjai neteikia savo paslaugų; (b) asmenims yra būtina sudaryti sandorį ir iš karto atsiskaityti (pvz., pirkėjas atvyko iš užsienio, išsirinko atitinkamą prekę ir nori ją įsigyti, o pardavėjas nesutinka jos parduoti, negavęs suderėtos pinigų sumos); (c) asmenys įvykdo realų atsiskaitymą (sumoka suderėtą sumą grynaisiais); (d) apie visas esmines sandorio aplinkybes (sandorio šalis, sandorio objektą, sandorio vietą, sumokėtą sumą) atitinkama forma (raštu, elektroniniu ar kitu Valstybinei mokesčių inspekcijai priimtiniu būdu) informuojama Valstybinė mokesčių inspekcija.

Atsižvelgiant į tai, kad aukščiau minėtosios nuostatos yra procedūrinio pobūdžio, projekte nustatoma, kad šią tvarką nustatys Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

4.7. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 45 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad: asmenys, pažeidę šio įstatymo reikalavimus, atsako šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka; už šio įstatymo nuostatų pažeidimus mokėjimo paslaugų teikėjams Lietuvos bankas gali skirti nuo vieno tūkstančio iki 30 tūkstančių litų baudą. Manome, *šių nuostatų turėtų pakakti, reglamentuojant mokėjimo operacijas, procedūras bei atsakomybės klausimus.*

4.8. Siūlomas teisinis reglamentavimas *atitinka proporcingumo principui*, nes: (a) projektais siekiama uždrausti ne visus, bet tik rizikingiausius atsiskaitymų, kitų mokėjimų atvejus (neribojami atsiskaitymai ar kiti mokėjimai pagal sandorį grynaisiais pinigais, nesiekiantys 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) sumos; nėra įvedami apribojimai pagal tam tikrus terminus (pvz., nėra įvedamos atsiskaitymų grynaisiais pinigais “lubos” mėnesiui)); (b) leidžiamos neribotos operacijos grynaisiais pinigais, kai atsiskaitymai ar kiti mokėjimai vykdomi per bankus ar kitus mokėjimo

paslaugų teikėjus (jeigu šiuo atveju yra nustatoma kliento tapatybė); (c) asmenys turi realias alternatyvas mokėjimams grynaisiais pinigais – įvairius mokėjimus negrynaisiais pinigais; (d) asmenys turi realias galimybes keisti atsiskaitymų negrynaisiais pinigais sąlygas (pvz., pasididinti atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis dienos (operacijos) limitus, iš anksto pasirinkti pavedimus bankui); (e) nėra realių alternatyvų, siekiant projektais užsibrėžto tikslo (mažinti “šešėlinę ekonomiką”).

4.9. *Realijų alternatyvų projektų nuostatomis nėra*, nes bet kokių išimčių iš atsiskaitymų ar kitų mokėjimų grynaisiais pinigais ribojimo nustatymas, pirma, pažeistų teisingumo ir asmenų lygybės principą, antra, skatintų nesąžiningus asmenis ieškoti teisinių galimybių “apeiti” minėtuosius atsiskaitymų, kitų mokėjimų ribojimus.

4.10. Įvedus universalų atsiskaitymų, kitų mokėjimų grynaisiais pinigais ribojimą (priėmus projektus), *bus sumažintas atsiskaitymų grynaisiais pinigais kiekis*, ko pasekoje: (a) sumažės prielaidos “šešėlinei ekonomikai”; (b) padidės sandorių skaidrumas, jų kontrolės efektyvumas; (c) sumažės galimybės išvengti ar sumažinti mokesčines prievoles; (d) bus sudarytos palankesnės sąlygos sąžiningai konkurencijai; (e) užtikrinti saugesni asmenų tarpusavio atsiskaitymai.

5. Galimos neigiamos priimtų įstatymų projektų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus projektus, gali kilti šių neigiamų pasekmių:

(a) tam tikromis (išimtinėmis) aplinkybėmis *gali būti sudėtinga atlikti atsiskaitymus negrynaisiais pinigais* (pvz., nedarbo dienomis nebūtų galima pervesti lėšų į kitą banką, nes tuo metu nėra vykdomi tarpbankiniai atsiskaitymai. Taigi bus ribotos galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais *savaitgaliais*, kai, tarkim, asmuo nori įsigyti prekę, kurios vertė viršija 5,000 eurų (ar 15,000 eurų), o šios prekės pardavėjas *nori iš karto gauti pinigus*; kai kuriose kaimiškose vietose nėra pakankamai išplėtotą infrastruktūrą atsiskaitymams negrynaisiais pinigais, tad asmenys, nesinaudojantis E-bankininkyste, neturės galimybių atsiskaityti negrynaisiais pinigais);

(b) asmenims atsiskaitant ne grynaisiais pinigais, *bus patirta papildomų finansinių sąnaudų*, atsiskaitant už finansų, mokėjimo įstaigų teikiamas paslaugas;

(c) asmenys turi tam tikrus E-bankininkystės, mokėjimo kortelių operacijų limitus. Kadangi dalies asmenų (įskaitant ir užsienio valstybių piliečius) turimi E-bankininkystės, mokėjimo kortelių operacijų limitai nesiekia 5,000 eurų sumos, tokie *asmenys*, prieš atsiskaitydami pagal sandorius, *turės dar iki sandorio sudarymo su individualiu prašymu kreiptis į savo kredito įstaigą, kad jiems būtų padidinti atsiskaitymo (E-bankininkystėje, mokėjimo kortele) operacijos limitai*;

(d) tam tikrų problemų gali kilti tiems užsienio valstybių piliečiams, kurie atvyksta į Lietuvos Respubliką ir tik vietoje nusprendžia įsigyti prekę (paslaugą), kurios vertė viršija 5,000 eurų (ar 15,000 eurų), tačiau nesinaudoja E-bankininkyste ar mokėjimo kortelėmis, o nori atsiskaityti pavedimu (šiuo atveju toks *asmuo turėtų išsirinkti prekę, sudaryti atitinkamą sutartį, tačiau atsiskaitymui įvykdyti turėtų grįžti į savo valstybę, ten atlikti pavedimą ir vėl grįžti į Lietuvos Respubliką atsiimti prekės arba laukti, kol ji jam bus atsiųsta*);

(e) šiuo metu *ne visi kiti mokėjimo paslaugų teikėjai (ne kredito įstaigos) teikia universalus atsiskaitymo paslaugas*, kai sandorio vertė viršija 5,000 eurų (pvz., Lietuvos pašto Paypost kioskuose, Perlo paslaugų terminaluose galima atsiskaityti tik su ribotu asmenų ratu ir tik už tam tikras ribotos apimties paslaugas);

(f) tikėtina, kad nesąžiningi asmenys, siekdami išvengti apribojimų atsiskaityti grynaisiais pinigais, naudosis tokiais būdais, kaip *sandorio sumos dirbtinis sumažinimas* (esą, sandorio suma “nesiekia” 5,000 eurų), *sandorio skaidymas į kelis tariamai “nesusijusius” sandorius* (pavyzdžiui, vilkikui su krovinio nuvažiavus nuo kelio ir apvirtus, atitinkama avarinė tarnyba, vietoj to, kad suteiktų *vieną* su vilkiko ir jo krovinio ištraukimu susijusią *paslaugą* (tuo pačiu viršijant 5,000 eurų sumą, taigi privalant atsiskaityti tik negrynaisiais pinigais), *iformins keletą skirtingų, esą, “nesusijusių”, sandorių, kiekvieno iš kurių kaina nesiekia 5,000 eurų* (atvykimo į įvykio vietą, situacijos įvertinimo, krovinio iškrovimo, vilkimo ištraukimo, krovinio pakrovimo, konsultacijų ir taip toliau) ir todėl pagal kiekvieną iš šių sandorių atsiskaitys grynaisiais pinigais, formaliai kiekvieną kartą nepasiekiant 5,000 eurų sumos);

(g) *galimai padidės sąnaudos valstybei* (kontroliuojant, kaip asmenys laikosi atsiskaitymų grynaisiais pinigais apribojimų).

Priemonės, kurių reikėtų imtis, siekiant išvengti aukščiau minėtųjų neigiamų pasekmių: (a) plėsti technines galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais; (b) skatinti asmenų naudojimąsi E-bankininkyste; (c) valstybės institucijos, atsakingos už atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įgyvendinimą, turėtų dažniau taikyti protingumo kriterijų, nustatant šiuos pažeidimus padariusius asmenis ir traukiant juos atsakomybėn (pvz., kai, įvertinus su sandoriu susijusių aplinkybių visumą, tampa akivaizdu, kad sandorio suma yra dirbtinai suskaidyta ir yra atsiskaitoma tik formaliai nesusijusiais atskirais mokėjimais; kai sandorio objekto suma akivaizdžiai neatitinka rinkos kainų; kai sandoris yra dirbtinai išskaidytas į kelis “nesusijusius” sandorius ir panašiai).

6. Kokią įtaką įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Projektų priėmimas sudarys prielaidas įtakos kriminogeninės situacijos gerėjimui, korupcijos sumažinimui.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priėmus projektus, sumažės prielaidos šešėlinei ekonomikai, padidės sandorių, kitų atsiskaitymų ir mokėjimų skaidrumas, kas sudarys palankesnes sąlygas sąžiningai konkurencijai.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokie šios srities teisės aktai tebegalioja ir kokius galiojančius teisės aktus būtina pakeisti ar panaikinti, priėmus teikiamus projektus

Priėmus projektus, *reikės priimti* poįstatyminius Lietuvos Respublikos teisės aktus, kuriuose bus reglamentuojama tvarka, kuria Valstybinė mokesčių inspekcija yra informuojama apie atvejus, kai, mokėjimo paslaugų teikėjui neteikiant atitinkamų paslaugų, buvo atsiskaityta grynųjų pinigų sumomis, viršijančiomis 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) ar juos atitinkančią sumą užsienio valiuta.

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Projektai parengti, laikantis aukščiau minėtųjų taisyklių ir tvarkos.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, Europos Sąjungos teisei neprieštarauja.

10.1. ES teisės reikalavimų atitikties.

ES teisė reglamentuoja mokėjimų grynaisiais pinigais apribojimus tik tais atvejais, kai atsiskaitoma eurai. 1998-05-03 Tarybos reglamentas Nr. 974/98 Dėl euro įvedimo numato, kad *atsiskaitymų grynaisiais pinigais apribojimai neprieštarauja ES teisės reikalavimams, jeigu šie apribojimai įvedami dėl valstybei svarbių priežasčių*, ir yra kitų teisėtų atsiskaitymo būdų, kurie nedaro įtakos nacionalinės valiutos vartojimui.

10.2. ES institucijų pozicija.

10.2.1. Europos centrinis bankas, teikdamas nuomonę dėl ES valstybėse taikomų ribojimų atsiskaitymams grynaisiais pinigais, pasisako, kad *tikslas kovoti su mokesčių vengimu* –

visuomeninė priežastis, nusverianti mokėjimų grynaisiais pinigais apribojimų poveikį. Europos Komisijos pranešime 2013-05-22 Europos Vadovų Tarybos posėdžiui akcentuota, kad atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimas, greta kitų, laikytinas viena iš rekomenduotinų nacionalinių priemonių mažinant šešėlinės ekonomikos dydį.

10.2.2. Projektai buvo pateikti derinimui su Europos centriniu banku, kuris 2014-01-17 rašte iš esmės pritarė Projektų nuostatoms.

10.3. ES valstybių analogiško teisinio reglamentavimo pavyzdžiai.

Latvija (2013 metų duomenys) – reglamentuoja Mokesčių ir rinkliavų įstatymas. Mokesčių mokėtojams draudžiamos grynųjų pinigų operacijos, kurių suma viršija *5000 latų*, neatsižvelgiant į tai, ar sandoris yra 1 operacija, ar kelios operacijos. Ši nuostata netaikoma fiziniams asmenims ir individualioms įmonėms. Taip pat mokesčių mokėtojai už praėjusį mėnesį iki kito mėnesio 15 dienos privalo deklaruoti grynųjų pinigų operacijas (neatsižvelgiant į tai, ar sandoris yra 1 operacija, ar kelios operacijos), kurių suma yra didesnė kaip 1000 latų. Ši nuostata netaikoma fiziniams asmenims ir individualioms įmonėms.

Bulgarija – reglamentuoja Grynųjų pinigų mokėjimo ribojimo aktas. Leidžiami atsiskaitymai grynaisiais pinigais iki *2557 eurų*. Atsiskaityti didesne grynųjų pinigų suma draudžiama ir fiziniams, ir juridiniams asmenims.

Prancūzija – reglamentuoja Pinigų ir finansų kodeksas. Tarp ūkio subjektų atsiskaitymai grynaisiais pinigais leidžiami iki *3000 eurų*. Fiziniams asmenims apribojimai netaikomi.

Ispanijoje – reglamentuoja Kovos su mokesčių sukčiavimo įstatymas. *2500 eurų* riba taikoma ne rezidentams, ir ūkio subjektams. o fiziniams asmenims - iki *15,000 eurų*.

Danijoje taikomas ribojimas atsiskaityti grynaisiais pinigais, jei fizinis asmuo perka paslaugų ar prekių (daiktų) už *1330 EUR*. Tais atvejais, kai elektroninio mokėjimo padaryti nėra galimybės, nustatyta prievolė apie tai pranešti mokesčių administratoriui.

Slovakijoje galioja Įstatymas dėl apribojimų atsiskaitymams grynaisiais pinigais. Mokėjimu grynaisiais pinigais laikomas grynųjų banknotų ar monetų bet kokia valiuta perdavimas, kurį atlieka perduodantis ir priimantis asmuo. Įstatymas draudžia apmokėjimą grynaisiais pinigais, kuris viršija *5,000 eurų* sumą. Apmokėjimai grynaisiais iki *15,000 eurų* sumos leidžiami tik verslo nevykdantiems fiziniams asmenims. Draudimas taip pat taikomas grynųjų pinigų perdavimui ar priėmimui iš užsienio, kai jis susijęs su Slovakijoje sudaryta sutartimi, ir kai perduodančioji ar gaunančioji šalis turi nuolatinę gyvenamąją vietą, laikiną vietą ar leidimą gyventi, arba registruotą biurą, įmonę ar verslo vietą Slovakijoje. Įstatymo pažeidimas verslo nevykdančiam fiziniam asmeniui užtraukia baudą iki 10,000 eurų. Įstatymą pažeidus kitiems asmenims, bauda - iki 150,000

eurų. Įstatyme numatytas apribojimo išimčių sąrašas, pvz. už pašto paslaugų teikimą, pašto apmokėjimus, valiutos keitimo operacijas, mokesčių administravimą, kt.

Italijoje ribojamas atsiskaitymas grynaisiais pinigais virš *1000 eurų*.

Graikijoje draudžiami atsiskaitymai grynaisiais pinigais, viršijantys *3000 eurų*.

11. Ar įstatymams įgyvendinti reiks įstatymų lydimųjų aktų.

Tikslo pasiekimui *būti priimti poįstatyminiai teisės aktai*, nustatantys tvarką, kuria Valstybinė mokesčių inspekcija yra informuojama apie atvejus, kai, mokėjimo paslaugų teikėjui atitinkamoje vietoje neteikiant atitinkamų paslaugų, asmuo atsiskaitė grynųjų pinigų sumomis, viršijančiomis 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta. Praktiškai aukščiau minėtoji tvarka turėtų nustatyti, per kiek laiko asmuo privalo užpildyti Valstybinės mokesčių inspekcijos patvirtintos formos dokumentą, nurodydamas vietą, laiką, sandorio šalis, jų kontaktus, sandorio objektą, sumokėtą sumą grynaisiais pinigais, aplinkybes, dėl kurių nebuvo objektyvių galimybių atsiskaityti negrynaisiais pinigais, ir pateikti šį dokumentą Valstybinei mokesčių inspekcijai.

12. Kiek biudžeto lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymų įgyvendinimas

Projektų nuostatų įgyvendinimas *papildomų* biudžeto lėšų *nepareikalaus*.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

13.1. Projektai *buvo derinti* su Lietuvos banku, Teisingumo, Vidaus reikalų, Ūkio, Žemės ūkio ministerijomis, Valstybine mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, Muitinės departamentu prie Finansų ministerijos, Europos teisės departamentu prie Teisingumo ministerijos.

13.2. *Projektai suderinti su Europos centriniu banku* (žr.: Europos centrinio banko 2014-01-17 išvadą).

14.2. Apibendrinti konsultavimosi su visuomene rezultatai:

14.2.1. Lietuvos prekybos, pramonės amatų rūmai, taip pat Investuotojų forumas teigia, kad, priėmus tik tokį vienintelį pakeitimą, situacija iš esmės nepasikeis, todėl tam, kad būtų pasiektas maksimaliai naudingas rezultatas, yra *reikalingi kompleksiniai sprendimai*.

Atsižvelgiant į tai, kad pateikta įvairių pasiūlymų, kurie turėtų būti įteisinami skirtingos galios teisės aktais, už kurių įgyvendinimą būtų atsakingos skirtingos institucijos, taip pat atitinkamai koreguojama institucijų praktinė veikla, manome, kad *šiuo metu turėtų būti priimti*

svarbiausi (principiniai) sprendimai dėl kovos su „šešėline ekonomika“, o atsiskaitymų pagal sandorius ribojimas priskirtinas prie tokių.

14.2.2. Lietuvos laisvosios rinkos institutas pažymi, kad: nėra pakankamai įrodymų, kad atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimas yra veiksminga priemonė kovojant su „šešėline ekonomika“.

Projektais (a) siekiama paveikti visus „šešėlinės ekonomikos“ dalyvius, tačiau tuo pat metu suprantama, kad *realiai galima paveikti tik dalies „šešėlinės ekonomikos“ dalyvių elgesį*, skatinant juos atsiskaityti negrynaisiais pinigais, tuo pačiu numatant ir atitinkamą atsakomybę; (b) *projektais yra siekiama ne tik paveikti „šešėlinės ekonomikos“ dalyvių elgesį, bet ir įvesti tam tikrus atsiskaitymų skaidrumo, kontrolės, saugumo aspektus.*

14.2.3. Lietuvos statybininkų asociacija *siūlo kovos su „šešėline ekonomika“ problemą spręsti identifikuojant ir šalinant jos priežastis, o ne nustatinėjant apribojimus*, siūlo šią problemą spręsti ne juridinėmis priemonėmis, o ekonominėmis, kurios skatintų rinktis legalius atsiskaitymus.

Manome, kad *atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įteisinimas sudarytų palankesnes sąlygas kovoti su „šešėline ekonomika“, be to, ši priemonė atitinka laikmetį*, kai pasaulyje palaipsniui pereinama prie efektyvesnių, modernesnių atsiskaitymo būdų (atsiskaitymų negrynaisiais pinigais). Dėl šios priežasties manome, kad atitinkami apribojimai atsiskaitymams turėtų būti įteisinti.

14.2.4. Lietuvos statybininkų asociacija pažymi, kad, *priėmus projektus, nebus ribojami atsiskaitymai ne pagal sandorius* (žalos, atsiradusios ne pagal sandorį, atlyginimas, akcinių bendrovių mokami dividendai ir tantjemos, mažųjų bendrijų savo nariams ir individualių įmonių savo savininkams mokamos išmokos iš pelno, išmokos akcininkams juridinio asmens likvidavimo atveju, išmokos akcininkams akcinės bendrovės likvidavimo ar įstatinio kapitalo mažinimo atveju ir panašiai).

Projektai parengti, vykdant Komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti 2013-06-11 posėdžio nutarimą pritarti pateiktiems siūlymams dėl grynujų pinigų ribojimo *atsiskaitymuose pagal sandorius*, taigi Lietuvos Respublikos finansų ministerija parengė projektus suteiktų įpareigojimų ribose. Kita vertus, šis pasiūlymas yra vertas dėmesio, gilesnės analizės, tad neatmetama galimybė, kad po projektų priėmimo galėtų būti inicijuoti ir platesni ribojimai atsiskaityti grynaisiais (ne tik pagal sandorius).

15. Įstatymų projektų autoriai

Įstatymų projektus parengė Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Mokesčių departamento (direktorė J. Laurikėnaitė) Mokesčių administravimo skyriaus (vedėjas Paulius Majauskas) vyriausiasis specialistas Egidijus Vizgirda (tel. 239 02 28).

16. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*.

„Atsiskaitymai grynaisiais pinigais“, „ribojimas“.

17. Kita svarbi informacija. Lietuvos banko pateikta informacija apie galimas praktines apribojimų atsiskaityti grynaisiais pinigais įvedimo pasekmes.

17.1. *Daugumos gyventojų tokie ribojimai nepalies:* dažniausiai vykdomi nedidelės vertės mokėjimai grynaisiais pinigais (Lietuvos banko duomenimis, 2013 m. I ketvirtį įvykdyti mokėjimai iki 3,000 eurų vertės sudarė net 94,3 proc. visų atliktų operacijų skaičiaus), atsiskaitymų kortelėmis sąnaudos ir mastas nesikeis (vienos atsiskaitymo operacijos suma, 2013 metų duomenimis, ribojama nuo 2,000 iki 4,000 litų, o vienos dienos atsiskaitymo operacijų suma šiuo metu ribojama iki 10,000 litų, todėl atsiskaitymai didesnėmis sumomis kredito ir debeto kortelėmis nevykdomi. Norint atsiskaityti didesne suma, reikalingas bankinis pavedimas).

17.2. *Administracinė našta verslui nepadidės arba padidės nežymiai,* nes, Lietuvos banko 2013 metų duomenimis, 95 procentų sandorių neviršija 3,000 eurų sumos, o iš tų 5 procentų, kurie viršija 3,000 eurų sumą, tik nedidelė dalis yra atliekama grynaisiais pinigais. Be to, visos verslo imonės turi einamąsias sąskaitas ir tik 6,5 proc. Lietuvos gyventojų neturi jokios einamosios sąskaitos banke (menka tikimybė, kad šie asmenys vykdytų atsiskaitymus, viršijančius 5,000 ar 15,000 eurų); einamųjų sąskaitų aptarnavimo įkainiai yra vieni mažiausi Europos Sąjungoje ir šiuo metu siekia apie 200 litų per metus; atsiskaitymai tarp sąskaitų, esančių viename banke, galimi ir savaitgaliais.

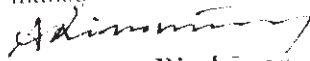
17.3. Atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimas gali sudaryti *nepatogumų*: kai pirkėjas prekę ar paslaugą nori gauti iškart ar nedarbo dienomis, o pardavėjas nori iš karto gauti pinigus, t. y. matyti juos savo sąskaitoje netrukus po mokėjimo inicijavimo. Nedarbo dienomis nebūtų galima pervesti lėšų į kitą banką, nes nevykdomi tarpbankiniai atsiskaitymai (šie nepatogumai gali būti aktualūs žemės ūkio sektoriuje, prekyboje dėvėtais automobiliais, urminėje prekyboje, turgavietėse). Šią problemą iš dalies kompensuoja Lietuvos Respublikos atsiskaitymų grynaisiais pinigais ribojimo įstatymo projekto nuostatos, pagal kurias asmeniui netaikomos nuostatos dėl atsiskaitymų virš 5,000 eurų (ar 15,000 eurų) grynaisiais pinigais ribojimo, jeigu atsiskaitymas

negrynaisiais pinigais negalimas dėl to, kad mokėjimo paslaugų teikėjai atitinkamoje vietoje neteikia savo paslaugų, ir apie tai buvo informuota Valstybinė mokesčių inspekcija.

Siekiant atlikti 12 val. tarpuskaitas šeštadieniais ir sekmadieniais, Lietuvos banko sistema LITAS-RLS turėtų veikti. Preliminarios minimalios papildomos Lietuvos banko darbo savaitgaliais sąnaudos šiuo metu sudarytų apie 153,000 litų per metus. Šios sąnaudos būtų perkeltos bankams, o iš jų (sudėjus su pačių bankų papildomomis sąnaudomis) - ir klientams.

Aukščiau pateiktoji informacija apie Lietuvos banko mokėjimo sistemą LITAS-RLS būtų aktuali tik iki euro įvedimo Lietuvos Respublikoje dienos. Net ir tuo atveju, jeigu Lietuvos bankas imtųsi priemonių, kad minėtoji sistema veiktų savaitgaliais, tai neužtikrintų visų atsiskaitymų ir mokėjimų vykdymo realiu laiku, nes neaišku, ar visi bankai jungsis prie minėtosios sistemos ir vykdys savo atsiskaitymus ir mokėjimus per ją. Be to, įvedus eurą mokėjimo sistemos LITAS-RLS veikla bus nutraukta. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ir įvedus eurą Lietuvos Respublikoje numatoma naudoti mokėjimų eurai infrastruktūra nenumato darbo savaitgaliais.

Finansų viceministras


Algimantas Rimkūnas

2014-09-22